"Er is zo weinig arbeid, er is zoveel te doen"

Partijgenoten,

Ik ben in Portugal, tijdens het kongres van de Socialistische Internationale, zeer onder de indruk geraakt van de speech van Willy Brandt.

Wat was de boodschap van deze man? Hij zei: "Laten de regeringen hun militaire budget met 5% verlagen en dit budget gebruiken voor een wereldwijd plan voor de arbeid."

De Duitse schrijver Heinrich Böll zei in dat verband kernachtig: "Er is zo weinig arbeid en er is zoveel te doen".

Partijgenoten,

het is van grote betekenis dat alle aangesloten partijen bij de Socialistische Internationale zich enthousiast verenigen achter deze uitspraken. Het onderstreept dat er een mondiale politieke beweging is die een uitweg ziet voor de krisis en niet bereid is te aksepteren dat onder het motto van een wereldkrisis werkloosheid en bewapening hand in hand samen kunnen gaan.

Ik denk terug aan Jean Jaures, die voor 1914 de Internationale mobiliseerde tegen dreigend oorlogsgevaar. Van zijn oproep ging een enorme hoop en verwachting uit; voor velen was het een laatste strohalm.

Diezelfde vonk en inspiratie omkleedt de oproep van Brandt in een tijdsbestek waarin de toestand in de wereld alarmerend is.

Na een lange tijd van vooruitgang in de jaren zestig en zeventig zijn we bijna weer terug bij af.

Ik ga hier geen uitvoerige kroniek van de verpaupering vertellen. Een ieder kent de feiten en cijfers, nationaal en internationaal. De hulpverlening aan de Derde Wereld stokt en vercommercialiseert. De laagste uitkeringen staan onder hevige druk. Jongeren verliezen hun recht op sociale zekerheid en raken opp

charitas of hun ouders aangewezen.

Ik schrok van de wijze waarop staatssekretaris De Graaf deze nieuwe hulpverlening introduceerde onder de vermelding dat het hem een goede zaak leek te zijn dat jongeren langer op hun ouders aangewezen bleven.

Ik was verbaasd over de geringe tegenspraak, typerend voor het klimaat van berusting en machteloosheid.

Ik vrees dat het antwoord op die verbazing luidt, dat het uitzicht van mensen afneemt, dat hun optimistische levenshoop verandert omdat hun feitelijke ervaringen veranderen. Machteloosheid werkt fatalisme in de hand en dat is reden voor ongerustheid.
Maar vandaag, partijgenoten, wil ik niet alleen die ongerustheid centraal stellen.
Vandaag wil ik niet alleen praten over de weg omlaag, over de neerwaartse spiraal.
Ik wil praten over die woorden van Heinrich Böll en ik wil kijken wat we er mee kunnen doen. Er is zo weinig arbeid en er is nog zoveel te doen.
Daarin ligt besloten de socialistische aanpak van de krisis, het antwoord dat wij kunnen geven op de weg omlaag. Want als ik zeg dat wij die weinige arbeid die er nog is, dat we die arbeid moeten herverdelen, dat we dat werk eerlijk moeten delen, zorgen dat collega's weer een baan krijgen, dan is dat niet een weg omlaag, dan is dat perspektief.
Als ik zeg dat we de sociale zekerheid moeten beschermen, als socialisten een nieuwe invulling moeten geven aan datgene waarvoor we gevochten hebben en zelfstandige rechten voor vrouwen en mannen, en voor de individuele draagkracht, behouden van datgene waar we trots op zijn, en als ik zeg dat het de moeite waard is om daarvoor nieuwe lijnen en nieuwe wegen aan te geven, benadrukken van solidariteit tussen werkenden en niet-werkenden, dan is dat niet een weg omlaag, maar dan is dat een uitdaging waar we de komende jaren de handen vol aan zullen hebben.
Bescherming van de sociale zekerheid. Sociale zekerheid, waaraan je de beschaving van een volk kunt afmeten.

En als ik zeg dat we de ekonomie moeten stimuleren. Dat we ruim baan moeten geven voor investeringen, dat we de weg van het energiescenario, van nieuwe ontwikkelingen, moeten stimuleren, dat de overheid daarin het voortouw moet nemen, dan is dat niet de weg omlaag.
Er is zo weinig arbeid en er is nog zo veel te doen. Dat kun je ook op een andere manier invullen.
Er is nog zoveel te doen: strijd voeren tegen en in een wereld waarin nog steeds miljoenen mensen omkomen van de honger, strijd voeren tegen een wereld waarin de bewapeningswedloop tot een belachelijke en dodelijke omvang zal leiden.
Er is nog zoveel te doen. Mensen mobiliseren, ze overtuigen van het feit dat we kritisch en mondig genoeg zijn om ons te verzetten tegen een maatschappij-ontwikkeling die niet de onze is.

Er is zo weinig arbeid, er is nog zoveel te doen.
Wij, demokratisch-socialisten, hebben gebouwd aan de verzorgingsstaat. Met hart en ziel hebben we eraan gewerkt. En laat niemand de tekortkomingen en nieuwe problemen van de verzorgingsstaat gebruiken om de verzorgingsstaat zelve af te breken.
De verzorgingsstaat heeft relatieve welvaart gebracht voor miljoenen mensen die er anders nooit aan toe zouden zijn gekomen. De verzorgingsstaat heeft de mensen mondiger en kritischer gemaakt, heeft de ongelijkheid tussen mensen verminderd, heeft de kuituur voor ze open gelegd, heeft ervoor gezorgd dat het onderwijs toegankelijker werd.
Onze visie op de verzorgingstaat was en is gebaseerd op eerlijk delen. Daarvoor hebben we op te komen.
De harde aanval, hard voor Nederlandse begrippen, op die verzorgingsstaat door de regering Lubbers, roept soms hulpeloze reakties op bij links, dat is waar.

Maar wat doet rechts? Wordt die aanval geleid vanuit een weloverwogen en goed onderbouwde ideologie?

Niets van dat. De aanval van Lubbers c.s. berust op een terugvallen op een vroeg-kapitalistische ideologie. Met de rug naar de toekomst. Dat heet no-nonsense. Maar is onrechtvaardig, onredelijk en zonder uitzicht op perspektief. Achter de bezuinigingen zit geen visie, zit geen gedachte die gebaseerd is op bestrijding van de werkloosheid, geen gedachte om de sociale zekerheden te beschermen, geen gedachte om de ekonomie te stimuleren.
De enige gedachte is: bezuinigen, het financieringstekort omlaag, en daar pakken waar je de minste georganiseerde weerstand kunt verwachten.

Bij AOW-ers, bij mensen in de WAO, bij vrouwen, bij jongeren.
Ook binnen de Partij van de Arbeid heb ik wel vragen gehoord in de trant van: is het nu zo onjuist wat er ter rechter zijde wordt beweerd? We kunnen toch niet ontkennen dat er een krisis is, en dat het vanzelfsprekend is dat die konsekwenties heeft voor de verworvenheden van onze verzorgingsstaat?

En dan zeggen we het na: de buikriem moet toch worden aangehaald.
Ik aarzel niet om te konstateren dat ik de hulpeloosheid van sommigen van links tegenover dit rechtse beleid, op zichzelf een krisisverschijnsel in deze krisis vind.

We hebben geen antwoord. O nee, hebben we geen antwoord?
Als het slecht gaat met het kapitalisme, dan zou dat toch voor socialisten de meest fantastische uitdaging moeten zijn die er bestaat? Alleen al dat feit zou ons het elan moeten geven om het antwoord - dat er is - op de krisis met volle overtuiging te geven.
In de dertiger jaren maakten we het Plan van de Arbeid.

In de tachtiger jaren lijken we bang het plan van de andere welvaart te maken.
Opnieuw geldt, wat in de vorige eeuw gold: "Er is een wereld te winnen".

Er is zo weinig werk en er is nog zoveel te doen. Bijvoorbeeld ten aanzien van de jongeren.
Jongeren, die aan de ene kant tegen kernenergie zijn, jongeren die de kruisraketten radikaal afwijzen, maar waarvan aan de andere kant een groeiend deel toch op de VVD stemt.
Komt het omdat veel jongeren slechts geloof hebben in de toekomst voor zover het henzelf betreft?
Of komt het ook omdat wij de wezenlijke diskussie over een andere welvaart te weinig of te abstrakt aangaan?
Natuurlijk, demokratisch socialisten sleutelen aan de samenleving. Hervormen, kleine stapjes. Ook in een tijd waarin het slecht gaat willen wij vechten voor iets minder slecht.
Maar jongeren geloven vaak niet in een politiek van een beetje minder, een beetje inleveren.
Vele jongeren eisen een toekomst vanuit meer radikale veranderingen.
Het gaat hier om een generatie die de welvaartsstaat zonder werkloosheid nauwelijks kent. Want ze was vijf of zes jaar oud toen die welvaart op zijn hoogste punt was.
Zij ervaren geen kapitalistische krisis, afgezet tegen de verworvenheden van de welvaartsstaat. Zij hebben nooit anders meegemaakt. Hun krisis is er al heel lang en wel vierentwintig uur per dag.
De maatschappij faalt nu, anno 1983, op een andere manier dan in 1930 gebeurde. In de jaren twintig groeiden de mensen op in een wereld waarvan ze wisten dat het maar een rotwereld was. Ze wisten dat ze er geen deel van zouden krijgen op korte termijn.
Maar nu, in de jaren tachtig, slaagt de maatschappij er niet in voor de mensen te zorgen.
En dat terwijl iedereen na de oorlog is opgegroeid met het idee dat de maatschappij hen

nooit meer in de steek zou laten.

Socialisten hebben hun beginselen en moeten daar naar handelen. Vooral in een krisissituatie.
Niet de waan van de dag, niet elektoraal opportunisme, kan onze partij en haar idealen door de krisis loodsen.
Er is een taak te verrichten, hier en nu en wel vanuit onze beginselen. Laat rechts haar eigen vermeende problemen maar oplossen.
Socialisten zien zich geplaatst, aldus ons beginselprogram, voor het probleem van de ongelijke verdeling van kennis, arbeid, grondstoffen en kapitaal in de wereld.
Daarvoor willen zij, moeten zij, oplossingen aandragen.
Wij moeten dus niet vanuit de verzorgingsstaat ietwat angstig naar onze beginselen kijken met de vraag in ons achterhoofd of er nog wat te redden valt in deze tijd van krisis.
Nee, het is andersom. Wij moeten naar de verzorgingsstaat kijken vanuit onze beginselen,
Geen water in de wijn doen wanneer de situatie moeilijker wordt. Integendeel, die principes van socialisten worden pas glashelder en goed toepasbaar als de gevolgen van de krisis afgewenteld worden op de groep die altijd al de dupe is.
Ik wil daarom nadrukkelijk een pleidooi houden voor een perspektief gebouwd op onze beginselen.
Zoals gezegd heeft dat konsekwenties. De eerste is dat niet alles wat tot de verzorgingsstaat behoort per definitie goed is. Burokratische wildgroei heeft soms tot onaanvaardbare situaties geleid en vraagt bestrijding vanuit onze beginselen.
De tweede konsekwentie is op sommige terreinen de verzorgingsstaat uit te breiden.
Een voorbeeld is het terrein van de ekonomie. Het cruciale punt is daarbij niet of de overheid invloed moet hebben op de ekonomie. Die invloed is in alle westerse landen zeer groot.
Nee, de centrale vraag is op welke wijze de staat haar invloed dient te laten gelden en of er van enige
demokratische kontrole sprake is.
Ik denk hierbij aan het investeringsbeleid. Wij pompen honderden miljoenen in het bedrijfsleven, zonder in staat te zijn of in staat te willen zijn een gouden handdruk van een miljoen te verhinderen.

Vanuit een beginselperspektief zijn ook nieuwe problemen aan te pakken. Onze strijd voor vermindering van ongelijkheid heeft immers niet op alle terreinen tot grotere vrijheid geleid.
Vele ondoorzichtige regelingen hebben vele mensen het spoor doen verliezen en te weinig is geprobeerd de voorzieningen zo in te richten, dat mensen ook meer verantwoordelijk werden voor hun eigen omgeving.
Ook de onderkenning dat de verzorgingsstaat tot stand is gekomen in een klimaat waarin een technokratische mentaliteit overheerste, ook in onze eigen kring, moet ons tot hervorming inspireren.
De gezondheidszorg is hier een duidelijk voorbeeld van. Terwijl we wonderen verwachtten van een grootschalige aanpak en de meest geavanceerde apparatuur, vergaten we de voorwaarden voor het funktioneren van de eerste lijns gezondheidszorg in stand te houden.
Vrijwel alle verbeteringen die mensen maatschappelijk tot stand brengen roepen nieuwe, onvoorziene, problemen op.
De auto was voor ons een wonder van techniek, van vooruitgang. Vandaag de dag hindert-ie ons, legt een onevenredig beslag op milieu en grondstoffen, maakt teveel slachtoffers.
Het gebouw van sociale zekerheid, zeker onze trots, toont burokratische trekjes.

Dergelijke effekten moeten we zorgvuldig analyseren en radikaal tegengaan.
Doodeenvoudig omdat juist de effekten daarvan onze socialistisch-demokratische doeleinden in gevaar brengen.
Velen bij rechts zullen altijd proberen zulke onverwachte gevolgen op rekening te schuiven van de voorziening zelf, die dus maar moet worden afgeschaft.

Maar dan vraag ik, we schaffen de industrie toch ook niet af, vanwege het feit dat zij bodemverontreiniging veroorzaakt?
Beginselperspektief betekent ook aktualiseren van beginselen .
Strijden tegen ongelijkheid betekent ook strijd tegen het ontstaan van nieuwe ongelijkheden.
Het leger der werklozen is een schrijnend voorbeeld van dergelijke ongelijkheid.

Wie de koppeling loslaat tussen aktieven en niet-aktieven kreëert nieuwe vormen van ongelijkheid. Kreëert grotere afstand tussen hogere en lagere inkomens, kreëert een

nieuwe klassetegenstelling.
De resultaten van het onderzoek dat in het kader van de per
manente kampanje gehouden werd, laten hierover geen twijfel bestaan.
Het willen voorkomen van nieuwe vormen van ongelijkheid is met alleen maar een gevecht voor het behoud van wat nu eenmaal is verworven. Een dergelijk gevecht betekent ook hét willen voorkomen van een maatschappij waarin ressentiment, gewelddadigheid en diskriminatie welig tieren.
Zo weinig arbeid, er is nog zoveel te doen. En dat doen zal niet gemakkelijk zijn, want we worden voor enorme problemen en dilemma's geplaatst. Ik beperk me nu tot drie.

1. Het dilemma van de staat. Het beginselprogramma van de PvdA uit 1977 gaat er zelf van uit dat er tal van kwesties bestaan, die niet aan de hand van de beginselen alleen kunnen worden opgelost en waarbij een zorgvuldige afweging van belangen op zijn plaats is.
Bij de noodzakelijke hervorming van de verzorgingsstaat levert de staat zelve één van de belangrijkste dilemma's op.
Een voorbeeld is de herverdeling van de arbeid. Een van de middelen om het ontstaan van twee klassen, aktieven en
niet-aktieven, tegen te gaan, vormt de arbeidstijdverkorting.
Stel nu dat het de sociale partners niet lukt om in goed overleg hierover overeenkomsten te sluiten, moet de overheid dit dan dwingend opleggen?
Aan de ene kant wel, aangezien het beleid noodzakelijk die kant uit moet. Aan de andere kant stuit men hier ook op tal van bezwaren. Al was het alleen maar omdat de situatie van bedrijfstak tot bedrijfstak anders is en de problemen die arbeidstijdverkorting oproept zeer verschillend kunnen zijn.
We hebben hier met het dilemma van de staat te maken.
Socialisten hebben inderdaad - ook de diskussie binnen de PvdA van de laatste tijd toont dat aan - de problemen met betrekking tot "de staat" vaak onderschat. Vaak hanteerden wij onbewust het geloofsartikel dat wat de staat aan ongelijkheid opruimt, per definitie de vrijheid van het individu ten goede komt.
Waarom gaat dit geloofsartikel niet op? Antwoord kan zijn: socialisten kiezen inderdaad voor een vergaande mate van regulering door de diverse overheden. Niet uit liefde voor de staat, maar vanwege het falen van de markt.

Maar zonder herverdeling van de ekonomische macht blijven tal van regelingen een doekje voor het bloeden.
En nog een ander antwoord. We hebben nog steeds veel te weinig inzicht in en overeenstemming over de vraag welke zaken op centraal en welke op decentraal nivo kunnen worden geregeld.

Het staat wel vast dat een volgend beginselprogram over de staat veel specifieker zal moeten zijn en het niet zal kunnen laten bij het signaleren van een algemeen dilemma tussen centralisatie en decentralisatie.

2. De paradox perspektief te bieden in een neergaande ekonomie.

Beginselperspektief in een tijd waarin Europa moet inleveren aan de derde wereld, is een geheel nieuwe opgave voor socialisten.
Want hoezeer die herverdeling van kapitaal en macht ten gunste van de derde wereld ook toegejuicht moet worden vanuit ons beginselprogram, het stelt ons ook voor een zware opgave.
Terwijl rechts de ekonomische krisis verergert met vroeg- kapitalistische ideologie, moeten socialisten de burgers weten te overtuigen dat er ook op een ander welvaartsnivo in eigen land een perspektief is voor een leefbaar bestaan.
We staan voor een keuze: of een gezamenlijke herverdeling van het mindere dat we hebben, of een klassenmaatschappij van werkenden en niet-werkenden, zij die alle kansen hebben en de rest die buiten onze samenleving komt te staan.
We staan op een tweesprong. Overal in de wereld werd demokratisch-socialisme en perspektief verbonden met verbetering van materiële omstandigheden. Op een klein deel van de aardbol is dat gelukt.
Maar vandaag is de opgave voor demokratisch-socialisten te laten zien dat zij in staat zijn ook de andere welvaart te organiseren.
En daarbij is het van eminent belang dat een werkelijk. socialistische politiek niet alleen een beroep doet op gevoelens van solidariteit, maar mensen ook in de gelegenheid stelt er dergelijke gevoelens op na te houden en er uitdrukking aan te geven.
En dat brengt me op het volgende punt.

3. Het grote vraagstuk waar de PvdA als partij voor staat.

Hoe slagen we erin buiten verkiezingstijd aktief

te blijven, onze nek uit te steken, perspektief te bieden, voorhoede te zijn en tegelijk een veel bredere massa aktief te betrekken bij de politiek, met ons samen te werken aan datzelfde perspektief.
De ekonomische krisis produceert angst. Angst verlamt de
demokratie, kan ook onze partij verlammen.
Haar kreativiteit, inventiviteit. Maar juist nu zal de PvdA de vraag gesteld worden of wij voor ons land een koers kunnen uitkwerken waarin, ook al is het materieel op een ander welvaartsnivo, perspektief op kwaliteit van het bestaan aanwezig is.
Dat vereist een PvdA die zich deze jaren zal moeten toeleggen op konkrete initiatieven en een wijze van werken die mensen inschakelt in plaats van ze van bovenaf toe te spreken.
Daartoe is - hoe moeilijk ook - een politiek duidelijke opstelling onmisbaar.
Alleen zo wordt burgers houvast geboden ook zelf hun nek uit te steken en vertrouwen te hebben in de politiek.
Dan geldt de Engelse verkiezingsleus uit 1919: "de rijken hebben hun rijkdom, de armen slechts de politiek."
Partijgenoten,
drie enorme uitdagingen. Er is nog veel te doen.
Eén uitdaging overschaduwt alles: dat is de dodelijke bedreiging van de wapenrace.
Zeer velen van de Nederlandse bevolking zijn tegen nieuwe kernwapens, willen zich inzetten om plaatsing tegen te gaan.
Als partij moeten we dit verlangen naar vrede politiek vorm geven.
Dat is één van de centrale opgaven van onze partij.
Terwijl in de gehele wereld de uitgaven voor bewapening stijgen en de ekonomische krisis zich verdiept, zou ik ter afsluiting de woorden van Willy Brandt willen herhalen: "Laten de regeringen hun militaire budget met 5% verlagen en dit budget gebruiken voor een wereldwijd plan voor de arbeid".
Zo weinig arbeid, zoveel te doen.
Welnu, laten wij in Nederland het initiatief nemen tot zo'n plan.